

עידן השפע

פרשיית ארמי אוכד אבי שנאמרת עם הבאת הביכורים מקפלת בתוכה סיפור של כמה מאות שנים. בעת שמשח מניח לפני עם ישראל את מצוות ביכורים ואת הטקסט שיהיה עליהם לומר בצד הבאתם, חלק מן הסיפור עוד לא התרחש בכלל: "ויביאנו אל המקום הזה...". דווקא מנקודת מבט זו של אמצע התהליך יש הגבהה מעל למציאות וניסיון להסב את תשומת הלב לסיפור ה"נכון". מה מן ההיסטוריה של עם ישראל נבחר להיות נזכר ולהיכלל באמירה הזו שכולה נועדה לכינון התודעה.

למעשה, מה שנכלל הוא ירידת יעקב ובניו למצרים, ההתפתחות והגידול המספרי שם, השעבוד, הגאולה ממצרים, וההגעה לארץ. אם תרצו, מילה אינה נאמרת על שנות המדבר, שאצל הנביאים למשל, יוזכרו כתקופה מכוננת ביחסי עם ישראל עם הקב"ה "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", יחד עם העלמה של תקופת המדבר, נעלמים מתן תורה, הקשיים, הניסים, המנהיגים, המלחמות והחטאים. לפני הירידה למצרים, כמובן נעדרים סיפורי האבות, מכירת יוסף, גדולתו של יוסף ועוד ועוד.

כל תיאור היסטורי מתיימר לחשוף מתחת לפני השטח של השינויים החברתיים, התמורות הפוליטיות והגאו-פוליטיות, ומתחת לפני ההתרחשויות השונות, איזשהו קו, איזה בריח תיכון שיתאר את השינויים הגדולים והחשובים לציין את אבני הדרך לתהליכים שהותירו חותם, אלו שהם סיבת התהליכים הבאים, שהתוו את ההמשכיות. ואולי לא רק את השינויים הגדולים והמשמעותיים, אלא גם את המסרים הגדולים, את מה שנצבר על פני העצם שמצופף את עמוד השדרה של הסיפור ההסטורי. זה שהמסורות השונות כיסו אותן בשכבות שומן.

תיאור היסטורי הוא גם הכרעה מעצבת, לאילו אירועים יינתן משקל משמעותי והוא יובלט ויזכר לדורי דורות ואילו מהם ייצבעו בצבעי הצל, יהפכו לגורמים מלווים ולפרטים היוצאים מן הכללים. אבל לא רק בבחירת הפרטים הנחוצים ישנו מעשה, גם אופן סיפורם של אלו. צריך לשים לב, שלמשל, סיפור הירידה למצרים ללא תיאור המניעים לכך, מסיט את האירוע ממשמעותו המקורית ומציע היגיון אחר למהלכים. בזה, התיאורים המאוחרים של מה שהתרחש אי שם בעבר הוא לא רק חזרה לעבר, הוא גם דיכוי של המאורעות וניסיון לתת להם פשר. לחבר בין נקודות שונות ולהפוך אותם לסיפור.

בכך, מה שנראה לעיתים כהיסטוריה הוא למעשה תיאור סובייקטיבי של עניינים שונים ויצירת קישור ואנאלוגיה ביניהם. בכך מופקעים המהלכים מהיות היסטוריה והם נהפכים קרובים יותר לתחומים אחרים כמו פולקלור, או פילוסופיה.

כמו שמבאר ר' נחמן מברסלב ביחס לתרגום המילים גל עד לארמית "יגר שהדותא":

רצה לינק מהקדושה ע"י התרגום, וע"כ קרא לו יגר שהדותא (בראשית ל"א)... כי ע"י התרגום, עיקר

בניינה של לשון הקודש: (ליקוטי מוהר"ן, תורה יט)

מה שר' נחמן אומר ביחס לשפה, שהיא מתעלה באמצעות התרגום, מפני שהתרגום מזקק מן המילים את העיקר, מבטא אותם בצורה חדשה ואחרת ובכך מעלה אותה. אנו אומרים ביחס להתרחשויות ולהיסטוריה. קריאה בשם למאורעות השונים, מזככת אותם ודגה מתוכם את העיקר.

וזה שהתחיל המביא ראשית פרי לשמו, התחיל בהתחלה ארמי אבד אבי, דהנה לבן בפרטיות היה ראשית בקליפה ורצה לאבד את יעקב והיא המלחמה הראשונה, ואח"כ בכללות האומה וירד מצרימה ואין מן הצורך להאריך המשכיל יתבונן, ויביאנו אל המקום הזה דייקא משום דאיריה מחכים בלי נטות לדעות כוזבות, והנה אמר הכל בלשון נסתר, כי עדיין היה הכל נעלם ונסתר ידיעתו יתברך והיה הכל

בספיקות לבאי עולם, וסיים ועתה כעת שאני בכאן בארץ הקדושה, מצא מין את מינו ואין קליפה סובבת, הנה הבאתי את ראשית וכו' להודיע שכל הראשית משועבדים לראשון לראשונים, ואמר נתת לי ה' לנוכח, שכבר נגלה אלקותו ויכולתו יתברך בכל באי עולם בלי שום ספק, והבן. (אגרא דכלה דברים פרשת תבא)

ההדגשה לפי דברי הפרשן היא על השרשור של המאורעות, על תזכורת לכך שההיות בארץ היא בזכות הזיכרון שעבר עם ישראל בכור ההיתוך של השעבוד. וכי הפירות הן תולדת הייחוד והבחירה. הסיפור הזה נלווה להבאת ביכורים לא רק מפני הכרת הטוב. לא רק בגלל תחושת הנקם שבקיום היהודי. הוא נועד לעדן את שמחת ההצלחה. הברכה בתבואה ובפירות מביאה איתה סיכון גדול של טביעה באינסופיות של הטוב.

"וגם היצה"ר אינו מתגבר על האדם אלא מתוך מאכל ומשתה" (תולדות יעקב יוסף, לפרשתנו)

כיום יותר מתמיד אנו מבינים את הקושי שבכך. בעידן השפע, אנשים חווים רוויות מכל מיני סוגים, קשה לקנות לילדים מתנות מפני שהם מוצפים בגירוים. בתחום הידע אנו מוצפים בפרטים, ונגישים לכל המתרחש בעולם, למחקרים ולתרבות זולה כאחד, ההצפה בתחום הרעיונות מערערת אף היא בדרכה את האמונה הפשוטה והתמימה בכורא עולם, בסיבה האחת לשפע הרב. במקום לראות את הגורם המאחד נתפסים לבלבול גדול, לפירוד, ולאובדן האמת, בסופו של דבר אלו מעודדים את הבדידות ותחושת המושלכות.

הריבוי שהוליד לבלבול הגביר מאד צרכים שלא היו בעבר, בפן האישי - בקאוצ'ינג, במישור הבינאישי - במיתוג, ובהקשר הכללי - בתקשורת. כל אלו מתמחים בלספר סיפור, בלבנות תודעה, ציבורית או אישית או להבנות אותה, לגבש זהות. להציע משנה סדורה בתוך ים הפרטים. וליצור נרטיב והקשר.

פרשת ביכורים היא פרשה שנאמרת על השובע, היא נאמרת בשעה שיש לאדם טנא מלא בכל טוב, והיא אמורה להזכיר לאדם שלא ליפול לרשתו של היצר הרע המתגבר עם המאכל והמשתה של רדידות ואובדן משמעות. בזמן כזה, הנקודות החשובות לציון ואזכור הן נקודות המפגש עם הקב"ה. הן נקודות ההארה ההסטוריות שאין להן קשר בהכרח עם מתן תורה ועם מצוות הן טמונות בחווית הנגאלות. גרעינה של האמונה טמון בסיפור הגדול, ולא באירוע מכונן אחד. הוא נמצא בהתעלות מעל הריבוי ובאיתור היסוד, מציאת המהלך.

לא לחינם נאמרה הפרשה בהיותם במדבר. שהיא המסגרת של פרשת ביכורים. שהשמחה והשפע הם מצויים בכלוב של מדבר שממה גדול, והמשימה היא לחלץ את השמחה מכוחו המשתק של המדבר.